Hulmányi Sándorhoz. Pest, dec. 3. 1862.

K 513/197.

Tisztelt pályatárs!

Nagy volt az én örömem a küldött novellán és névsoron, mely utóbbit, köszönettel, már fel is használtam.

A novellára nézve őszinte véleményem az hogy jó lesz, ha „servabitur ad imum, qualis ab incepto processerit". Az öreg úr, a leány, az asszony már is kidomborúló alakok, a Zalánfié — vagy=ré= vé nem annyira még; ő eddig kevesebbet tőn és nyilatkozott maga, hogy sem egészen ismerhessük, azon túl, mit a szerző elmond róla. De jól in= dult gyerek, kinőheti magát. Aesthetikai tekin= tetben e szerint könnyen megalkuszunk; legfö= lebb az ismételt ebadta-kat ~~k~~ kipontozzuk ki, mint az angol a Damn-t (eba....) s az öreg urral zsiros álla helyett fényes állás töröltet= jük meg.

Az ellen sincs semmi kifogásom, hogy a beszély januarban megkezdődjék; — de,

Ez a de a bökkenő.

Oly kriksgerichtetlen világ van-e Kolozsvárt, hogy ottan lehet ~~ez~~ beszélni és irni a famozus decennium alatti állapotról, akármily hangosan? Én itt, az amnestia óta, nem ismerem a sajtó-el= járást, de ha az azutáni csak folytatása lesz az azelőttinek (pedig alkalmasint úgy van); ak= kor nagyon méltó aggodalom támad bennem, hogy vagy a novella némelyik helye világra nem, — vagy a szerkesztő sötétre kerül. Mert azt tudom, hogy a kibékülés eme csókos napjaiban egyik szerkesz= tő csupán és egyedül ama „rendszer" egy sorral említése miatt álla ott, honnan csak a véletlen amnestia mentette meg; s tudom azt, hogy sa= ját „Koszorúm" programmjából itteni lapok te= kintélyes vezetői kihagyni tanácsolták oly á= talános frázisokat, melyek az irodalmi pangást s a közönség fásultságát csak amúgy czélzólag indokolni akarák a politikai lehangoltsággal. Nem elég a fátyol, tisztelt jó emberem! mit a hon atyák tavaly oly bőkezűen hánytak ama 12 év= re: most is egyre fátyoloznunk kell még: mert a B..chismus, a rákövetkezett szomszéd con= stitutionalismus, meg a mi provisoriumocskánk épen nem oly különböző dolgok, hogy egyik

a másikat ne védené minden áron. Azért nagyon sajnálom, de félek, sőt bizonyosnak hiszem, hogy nem csak a szerző, de Csallóközi úr szájából se veszik fel, ha méltó indignatiójában a „tabula rasát" nagyon élénken rajzolja; a tört. jogokon s antediluvianus állapoton erős szavakban csüggi; ha a mostani (vagy rendszer alatti) időtől „hatalmas gyomorlázt" kap; ha azokat az (~~constitut~~ alkotmányos életbe is áthozott) „gesetzeket" kevés tisztelettel találja emlegetni; ha a „beamtercorps &c" iránt kellő discretioval nem viseltetik; – stb. stb.

Ne ítéljen meg, tisztelt uram, s ne magyarázza subjectiv gyávaságnak észrevételimet. Bizony, higye meg, oda jutánk, hogy a rendőrség közelebb egy bírálatot (!) tiltott le, nem politikai czélzás miatt, hanem mert „indecent." Pedig nem volt az, hanem egy röpirat ellen volt írva, (melyben minket keleti fajt ingenere összeszamaraz), s egy itteni legnagyobb ~~terjedels~~ elterjedésü néplapban fogott volna megjelenni: „Nikszmucz"! a kritika nem jöhetett ki. – Röviden,

1. A novellát szeretem, mert jól indult, jól van tartva eddig, s a magyar életet, társadalmi egyoszlályát érdekesen, elevenen, plastice rajzolja; mely irányt én a programmban különösen is kijelöltem, mint olyat, honnan eredeti beszélyirodalmunk legegészségesb fejlődését várom.

2. A januári kiadásnak sem áll ellene részemről semmi.

3. De óhajtanám, hogy tisztelt szerzője a módositandók módositása, kihagyás, szelidités által (az impurum talán ott lesz) segyen oly állapotba, hogy ne legyek kénytelen megválni a kedves beszélytől, a mi, megvallom nehezemre esnék. Nem mondom, hogy nem szenved a mű az erősebb kitételek halványitása által; az öregúr magaviselete kevésbbé fog indokoltnak látszani, ha azon éles dolgok lágyabbá válnának: azonban úgy hiszem, van annyi életrevaló magában a novellában, a jellemekben, előadásban, hogy halványabb érintése mellett is azon bajoknak érthető s kellemes olvasmány marad.

Kérem tehát, hogy közelebbi becses válaszában szíveskedjék tudatni velem, mennyit és miképen hagyhatna le ama kitételekből, addig a kéziratot — megfogható egoismusból — magamnál tartom; egyszersmind fogadja szíves üdvözlésemet!

tisztelője
Arany János

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA